

УДК 343

Zubez Y.

ACTUS REUS OF FAILURE TO HELP A PERSON WHO IS IN A CONDITION DANGEROUS TO LIFE UNDER PART. 1, ART. 136 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

Ю.Г. Зубець

здобувач кафедри кримінального права

та процесу

ВНЗ «Національна академія управління»

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ОСОБІ, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ В НЕБЕЗПЕЧНОМУ ДЛЯ ЖИТТЯ СТАНІ, ПЕРЕДБАЧЕНА Ч.1 СТ.136 КК УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Питання, що стосуються об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.136 КК України, мають важливе значення для теорії кримінального права та кваліфікації цього злочину. Це зумовлює провести глибоке дослідження об'єктивної сторони злочину, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми об'єктивної сторони цього злочину досліджували такі вчені, як: В.І. Борисов, І.І. Голрелік, С.П. Мокринський, Г.Л. Шмигельський, В.І. Косенюк М.І. Хавронюк, О.А. Чуваков, А.В. Наумов, П.П. Андрушко, О.В. Хуторянський, В.В. Бабаніна, С.Р. Багіров, О.М. Костенко, А.Ю. Кошелева, В.Б. Малінін, А.А. Музика, П.І. Орлов, Ю.В. Александров, Н.М. Ярмиш та ін. Проте й на цей час ці проблеми не знайшли свого належного вирішення та містять істотні протиріччя.

Мета статті полягає у дослідженні об'єктивної сторони злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані.

Основні результати дослідження. Потрібно зазначити, що є загальноприйняте положення стосовно того, що об'єктивна сторона злочину являє собою сукупність встановлених законом про кримінальну відповідальність ознак, які характеризують зовнішній прояв злочинного посягання [1, с.133]. Зовнішні риси (ознаки) злочинного діяння знаходять своє відображення частково в законі. З усіх структурних частин складу злочину найбільше інформації, необхідної для кваліфікації діяння як злочину, містить об'єктивна сторона. Чіткий їх опис ознак об'єктивної сторони досліджуваного злочину є важливою передумовою дотримання законності в правозастосовній діяльності правоохоронних органів, оскільки притягнення особи до кримінальної відповідальності

завжди пов'язане з встановленням у її поведінці конкретного суспільно небезпечного діяння, про яке йдеться в законі (ст. 136 КК України).

Як показує вивчення вітчизняної та зарубіжної літератури з кримінального права, проблеми об'єктивної сторони злочину як загальнотеоретичній і практичній проблемі присвячена значна кількість праць [2, с. 81; 3, с. 106-141; 4, с. 5; 5, с. 128-143; 6, с. 189-211; 7, с.3-268; 8, с. 3-343; 9, с. 313-343; 10, с.357-383; 11, с.1-343; 12, с.131-138; 13, с.69-83; 14, с.265-372; 15, с.12-563]. Це певною мірою полегшує нам завдання. Оскільки загальнотеоретичні питання, що стосуються зовнішньої сторони злочинного діяння є достатньо розробленими, ми одразу перейдемо до проблеми нашого дослідження. Вважаємо лише за необхідне уточнити підхід до складових стосовно об'єктивної сторони складу злочину, дотримуючись у цьому питанні поглядів В.К. Матвійчука. До об'єктивної сторони складу злочину слід віднести такі ознаки, як діяння (дія та бездіяльність), обстановка вчинення злочину, спосіб вчинення злочину, місце, час, знаряддя, засоби вчинення злочину та джерело злочинного діяння [16, с.213-214].

Ознаки об'єктивної сторони досліджуваного злочину відтворено в загальних рисах у Законі (ст. 136 КК України). Як обов'язкові ознаки об'єктивної сторони цього злочину передбачені такі, як діяння, наслідки, необхідний причинний зв'язок між діяннями та наслідками та обстановка вчинення злочину. Встановлення обов'язкових ознак об'єктивної сторони досліджуваного злочину має важливе не тільки наукове, але й практичне значення.

Зовнішня сторона злочину, передбаченого ст. 136 КК України, як свідчить вивчення юридичної літератури (про що ми детально висвітлюємо, аналізуючи точки зору), до цього часу не знайшла свого достатнього дослідження, вона надто складна, має багатоаспектний характер та істотні дискусійні в юридичному плані моменти, які так чи інакше впливають на практику застосування норм і законотворчу діяльність та теорію кримінального права.

Низка понять, які використовують автори в своїх роботах для з'ясування обов'язкових ознак об'єктивної сторони злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, викликані цілком зрозумілими чинниками: 1) це намагання при аналізі та науковому обґрунтуванні механічного перенесення заборон, прав або обов'язків з інших нормативно-правових актів, зокрема, ст. 27 Конституції України [17], норми міжнародного права, що містять як права та обов'язки щодо особи (людини і громадянина) та інших нормативно-правових документів [19; 20; 21; 22]; 2) це уникнення аналізу об'єктивної сторони зазначеного злочину, а натомість тяжіння до тлумачення форм і видів ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані; 3) це відсутність або недостатність в роботах, які стосуються цієї теми, роз'яснень на належному рівні термінології тощо.

Отже завдання нашого дослідження в межах, визначених цією статтею, полягає в тому, щоб як найповніше: а) проаналізувати існуючі точки зору на об'єктивну сторону цього злочину; б) врахувати позитивні моменти, що стосуються розкриття ознак об'єктивної сторони злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (ст. 136 КК України), послідовно їх обґрунтувати та визначити; в) з'ясувати поняття, які використо-

вує законодавець у чинному законодавстві; г) здійснити кваліфікацію діянь, передбачених ст. 136 КК України за ознаками об'єктивної сторони цього злочину.

Вищезазначені завдання і напрямки та позитивні моменти дослідження допоможуть нам правильно назвати обов'язкові ознаки об'єктивної сторони злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані.

У юридичній літературі існує значна кількість часом суперечливих поглядів на поняття об'єктивної сторони цього злочину, а також стосовно обов'язкових ознак прояву його зовні. Так, одні автори зазначають, що об'єктивна сторона злочину полягає у невиконанні встановленого законом обов'язку надати допомогу особі, яка перебуває в небезпечному для життя становищі, якщо в наслідок такої бездіяльності сталася смерть потерпілого або тяжкі тілесні ушкодження [23, с.89]; другі – наполягають на тому, що об'єктивна сторона злочину полягає у ненаданні допомоги особі при можливості надати таку допомогу чи повідомлення про таке становище особи належним установам або особам, якщо в наслідок цього настала смерть або тяжкі тілесні ушкодження (це не тільки моральний але й правовий, обумовлений кримінальним законом обов'язок, який виникає в тому випадку, коли допомога завідомо могла бути надана винним без серйозної небезпеки для себе або інших осіб) [24, с.231]; треті – стверджують, що об'єктивна сторона цього злочину характеризується такими ознаками: 1) бездіяльністю особи у вигляді: а) ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу; б) повідомлення про такий стан особи належним установам або особам; 2) настанні наслідків у вигляді тяжких тілесних ушкоджень (ч. 1 ст. 136 КК України) чи смерті потерпілого (ч. 3 ст. 136 КК України); 3) причинний зв'язок між бездіяльністю винного і наслідками (обов'язковою умовою відповідальності тут є наявність у особи можливості надати особі, яка перебуває в небезпечному для життя становищі, а при відсутності можливості повідомити належним установам чи особам про перебування особи в небезпечному для життя становищі, щоб вони змогли надати необхідну допомогу). Якщо особа, маючи реальну можливість надати таку допомогу, не надає допомоги, усвідомлюючи, що її ненадання може потягнути смерть або тяжкі тілесні ушкодження, але виконує інший обов'язок – повідомляє про перебування особи в небезпечному для життя стані, то її відповідальність за настання наслідків не виключається [25, с.335; 26, с.282]; четверті – впевнені, що об'єктивна сторона цього злочину характеризується бездіяльністю при ненаданні допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при наявності можливості надати таку допомогу, а також у повідомленні про такий стан належним установам чи особам, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження [27, с.25]; п'яті – зазначають, що з об'єктивної сторони цей злочин виражається лише в бездіяльності – невтручанні, при якому особа не надає допомогу потерпілому, що опинився в небезпечному для життя стані в наслідок небезпеки, що виникла по мимо поведінки винної особи (останнє проявляється: а) в ненаданні допомоги особі, яка знаходиться в

небезпечному для життя стані, коли винний міг це зробити або б) в неповідомленні про такий стан потерпілого належним установам або особам і в) що потягло за собою тяжкі тілесні ушкодження (ч. 1 ст. 136 КК України) або смерть (ч. 3 ст. 136 КК України)). Відповідальність виключається, якщо особа не мала можливості надати допомогу або була позбавлена можливості повідомити про такий стан потерпілої особи [28, с. 83]; шості – є прибічниками, що з об'єктивної сторони злочин може бути вчиненим у формі: а) ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу особі (кинути рятівне коло, впустити до оселі обігрітися); б) неповідомлення про такий стан особи належним установам чи особам. Обов'язковою ознакою ч. 1 ст. 136 КК є тяжкі тілесні ушкодження (за ч.2 ст. 136 КК – стосовно малолітнього таких наслідків не потрібно). Наявність реальної небезпеки для життя і здоров'я особи, яка не надала допомоги виключає відповідальність [29, с. 75-76]; сьомі – схильні до того, що об'єктивна сторона цього злочину виражається в бездіяльності суб'єкта, який надає допомогу особі, яка знаходиться в небезпечному для життя становищі, при можливості надати таку допомогу, чи неповідомлення про таке становище особи належним установам або особам (небезпечне для життя положення передбачає, що потерпілий позбавлений можливості самостійно прийняти міри до самозбереження тому, що знаходиться в безпомічному стані). Ч. 3 ст. 136 КК, передбачає ті ж діяння, що потягли смерть потерпілого [30, с. 307-308]; восьмі – зазначають, що об'єктивна сторона злочину передбаченого ч. 1 ст. 136 КК полягає насамперед у бездіяльності, яка може набути вигляду двох альтернативних форм: 1) ухилення винного від надання допомоги потерпілому; 2) неповідомлення про небезпечний для життя потерпілого стан належним установам чи особам (також ознакам об'єктивної сторони цього злочину є суспільно-небезпечний наслідок у вигляді тілесних ушкоджень та причинний зв'язок між бездіяльністю та наслідками. Отже, цей склад злочину є матеріальним) [31, с.101]; дев'яті – стверджують, що об'єктивна сторона цього злочину, передбачає бездіяльність у вигляді: 1) ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу; 2) неповідомлення про такий стан належним установам чи особам (відповідальність за ч.1 ст.136 КК настає, якщо у разі цієї бездіяльності потерпілому спричинені тяжкі тілесні ушкодження і між бездіяльністю винного та суспільно-небезпечними наслідками є причинний зв'язок). Обов'язковою умовою відповідальності за цей злочин, є наявність можливості у винного надати допомогу потерпілому, а при відсутності такої можливості – повідомити про такий стан потерпілого [32, с. 90]; десяті – стверджують, що об'єктивна сторона цього злочину характеризується: 1) бездіяльністю; 2) настанням наслідків; 3) причинним зв'язком між ними, а також, що бездіяльність особи може проявитися у двох формах: а) ненаданні допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, якщо у винного була можливість надати йому допомогу без загрози для його життя; б) неповідомленні про такий стан належним установам чи особам (небезпечний для життя людини стан може виникнути в наслідок дії стихійних сил природи, джерел підвищеної небезпеки, диких тварин тощо). Без

допомоги іншій людині ця особа позбавлена можливості вийти з небезпечного стану. Винна особа повинна мати можливість надати таку допомогу або повідомити про це і таке повідомлення має бути терміновим. Наслідки за ч. 1 – тяжкі тілесні ушкодження або смерть за ч. 3 ст. 136 КК. Між бездіяльністю та настанням наслідків повинен бути встановлений причинний зв'язок [33, с. 89-90]; одинадцяті – заявляють, що об'єктивна сторона цього злочину може набувати таких форм: 1) ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження; 2) неповідомлення належним установам чи особам про знаходження іншої особи в небезпечному для життя стані (за умови що винна особа самостійно не може надати допомогу), якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження (обов'язковою ознакою злочину є причинний зв'язок між бездіяльністю винного і відповідними наслідками. Поняття надання допомоги є юридичним синонімом до поняття залишення без допомоги) [34, с. 340]

Аналіз існуючих точок зору на поняття об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 136 КК України свідчить, що їх автори, зокрема, М.Й. Коржанський, М.Д. Шаргородський, дають визначення зовнішнього прояву цього діяння загальними фразами, а не використанням складових (ознак) об'єктивної сторони цього злочину (автори М.Й. Коржанський, М.Д. Шаргородський). Такий підхід авторів не дає позитиву для правозастосовних органів. Деяку спробу якось вирішити проблему визначення об'єктивної сторони діяння, передбаченого ст. 136 КК України, зробили О.Ф. Бантишев, Б.В. Романюк, А.Н. Миколюк, Г.Є. Бондарь, В.О. Гоцелюк, Ю.О. Кучер, М.І. Бажанов, а саме сформулювали зовнішній прояв цього злочину за допомогою складових (ознак), а саме: за допомогою бездіяльності (автори О.Ф. Бантишев, Б.В. Романюк, А.Н. Миколюк); за допомогою бездіяльності, суспільно-небезпечних наслідків та причинного зв'язку між бездіяльністю та наслідками (автори Г.Є. Бондарь, В.О. Гоцелюк, Ю.О. Кучер, авторський колектив науково-практичного коментаря за ред. М.О. Потебенька, В.Г. Гончаренка, В.І. Косенюка, П.П. Андрушко та М.І. Хавронюка); за допомогою двох форм поведінки і ознакою наслідків за ч. 1 ст. 136 КК тяжкі тілесні ушкодження (автор Ю.В. Александров); за допомогою бездіяльності – невтручання та наслідків (автор М.І. Бажанов).

Найбільш повним визначенням об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 136 КК України, на наш погляд, є визначення запропоноване О.В. Хуторянським. Він стверджує, що об'єктивна сторона цього злочину характеризується чотирма ознаками: а) протиправні діяння (ненадання допомоги чи неповідомлення про небезпечний для життя стан особи); б) суспільно-небезпечні наслідки (тяжкі тілесні ушкодження або смерть особи); в) причинний зв'язок; г) обстановка вчинення злочину [35, с. 147]. Слід акцентувати увагу на тому, що ще раніше небезпечний для життя і здоров'я стан особи, визнавали обставиною вчинення злочину М.В. Володько та О.О. Дудоров [36, с.124; 37, с.99].

Визначившись у загальних рисах з ознаками об'єктивної сторони і певний аналіз існуючих точок зору стосовно зовнішнього прояву цього злочину

візьмемо за основу наступні позитивні з них положення: 1) бездіяльність може проявитися у двох формах: а) ненаданні допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, якщо у винного була можливість надати йому допомогу без загрози для себе або його близьких; б) неповідомлення належним установам чи особам; 2) наслідки: а) якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження б) якщо діяння, передбачені частиною першою цієї статті, спричинили смерть потерпілого; 3) обов'язковою ознакою цього злочину, передбаченого ч. 1 та 3 ст. 136 КК між бездіяльністю винного і відповідними наслідками є причинний зв'язок; 4) відповідальність за ч. 1 та 3 ст. 136 КК може настати, якщо у разі цієї бездіяльності спричинені тяжкі тілесні ушкодження або, відповідно, смерть потерпілого; 5) обов'язковою умовою відповідальності за цей злочин є наявність можливості у винного надати допомогу потерпілому, а при відсутності такої можливості надати допомогу, повідомити належним установам чи особам про перебування особи в небезпечному для життя стані; 6) наявність в дійсності небезпечного для життя людини стану, який передбачає, що потерпілий без допомоги іншої людини позбавлений можливості самостійно вжити заходів до самозбереження; 7) обов'язковою ознакою цього злочину є обстановка його вчинення.

Проте даного аналізу існуючих точок зору на об'єктивну сторону злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані ще недостатньо для належного з'ясування прояву цього злочину зовні, необхідно звернутися до розуміння термінології, яка приведе нас до її визначеності і буде сприяти розумінню суті об'єктивної сторони цього злочину. Проте важливо в цій роботі з'ясувати об'єктивну сторону цього злочину стосовно ч. 1 ст. 136 КК України. Це сприятиме глибокому з'ясуванню проблеми. Визначаючи у цьому сенсі залежність якості правового матеріалу, а ми в цьому контексті віднесли б і застосування термінології у ст. 136 КК України. Виходячи з такого підходу і послідовності у дослідженні об'єктивної сторони цього злочину важливо звернутися до висловлювання в цьому аспекті «батька» кібернетики Н. Вінера, який писав, що «...теорія і практика права тягнуть за собою дві групи проблем: групу проблем, яка стосується загального призначення права, розуміння справедливості в праві, і групу проблем, що стосуються технічних прийомів, при допомозі яких ці поняття стануть ефективними» [38, с. 29]. Ці положення впритул стосуються принципу визначеності та єдності термінології у складі злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані та можливості здійснення ефективної кримінально-правової охорони відповідних суспільних відносин лише за допомогою визначених у законі термінів (які можуть сприяти розумінню ознак об'єктивної сторони цього злочину).

Слід звернути увагу на те, що в чинному законодавстві поряд з поняттям «ненадання допомоги особі» вживається – «залишення без допомоги особи». Так, «Юридична енциклопедія», містить лише термін «ненадання допомоги», який означає «діяння», яке у передбачених крим. законом випадках тягне крим. відповідальність. КК України передбачено крим. відповідальність з Н.д. в таких випадках: Н.д. особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані,

при можливості надати таку допомогу або неповідомлення про такий стан особи належним установам чи особам, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження (ст. 136 КК); Н.д. без поважних причин хворому мед. працівником, який зобов'язаний, згідно з установленими правилами, надати йому допомогу, якщо йому завідомо відомо, що це може мати тяжкі наслідки для хворого (ст. 139); Н.д. капітаном судна в разі зіткнення з ін. судном екіпажу та пасажиром останнього, а також зустрінутим у морі або ін. водному шляху особам, які зазнали лиха, якщо він мав можливість надати таку допомогу без серйозної небезпеки для свого судна, його екіпажу і пасажирів [39, с. 135]. Натомість це ж видання термін «залишення без допомоги» (залишення в небезпеці) трактує таким чином «завідоме залишення без допомоги особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження через малолітство, старість, хворобу або внаслідок ін. беспорядного стану, якщо той хто залишив без допомоги, зобов'язаний був піклуватись про цю особу і мав змогу надати їй допомогу, а також у разі, коли він сам поставив потерпілого в небезпечний для життя стан (ст. 135)» [40, с. 135]. Термін «оставление в опасности», означає «...проявляється в ненаданні необхідної і явно такої, що не терпить відстрочення допомоги особі, яка знаходиться в небезпечному для життя стані, якщо вона завідомо могла бути надана без серйозної небезпеки для особи, яка допомагає або для інших осіб, ...за неповідомлення належній установі або відповідним особам про необхідність надати допомогу...» [41, с. 228]. У той же час настає більш тяжке покарання «...за залишення без допомоги особи, яка немає можливості прийняти міри для самозбереження в силу малолітства, старості, хвороби, якщо винний мав можливість надати допомогу потерпілому й був зобов'язаний турбуватися про потерпілого...» [41, с. 228]. Для з'ясування більш поглиблено відмінностей термінів «залишення в небезпеці» та «ненадання допомоги особі» ще потрібно звернутися до термінів «залишення», «ненадання», «допомога». Так термін «залишення», означає «...-я, с. Дія за знач. залишати...» [42, с. 401], а – «залишати» трактується «...-аю, аєш, недо. залишати... 3. Бути причиною появи, виникнення чого-небудь, спричинити щось... 6. ...покидати ког-, що-небудь...» [42, с. 401]. У той же час термін «небезпека», означає «-і, ж... Стан, коли кому, чому-небудь щось загрожує...» [42, с. 747], а – «небезпечний», тлумачиться «-а, -е, ... Який містить небезпеку для кого-небудь або здатний створити її... Який загрожує чієму-небудь життю, здоров'ю...» [42, с. 747]. Стосовно ж терміна «ненадання», то в довідникових джерелах його немає і це зумовлює звернутися до терміна «надання», який означає «...Дія за значенням надати» [42, с. 709]. Термін «надавати», означає «...дати що-небудь у якійсь кількості або в кілька заходів...» [42, с. 709], отже протилежне означає ненадання, а саме, зокрема, що-небудь не здійснювати, якийсь рух чи не переходити до якогось стану [40, с. 60]. Термін «допомога» трактується «...и, ж. 1. Сприяння, підтримка в чому-небудь... Захист, порятунок у біді... Ті хто приходить на допомогу кому-небудь...» [42, с. 319]. Також ми маємо звернутися до термінів, які властиві другій формі прояву, злочину, передбаченого ч. 1 ст. 136 КК України. Термін «повідомлення», означає «1. Дія знач. повідомити, повідомляти і повідомляти-

ся. 2. Те, що сповіщається комусь; письмова чи усна інформація // Дані, інформація, передані, викладені ким-небудь» [42, с. 998]. У той же час слово «повідомляти» трактується наступним чином: «...Доповідати, робити донесення про що-небудь. // Казати що-небудь» [42, с. 998]. Отже, термін «неповідомлення» слід розуміти як заперечення від слів «повідомлення» та «повідомляти».

Маючи відповіді з довідникових джерел на терміни «надання», «надавати», «допомога», а також їх протилежне розуміння в словах «надання допомоги особі» в ч. 1 ст. 136 КК України для розуміння цих правових приписів ще звернемося до існуючих точок зору в існуючих публікаціях. Так, О.В. Хуторянський зазначає, що ненадання допомоги слід розуміти як не надати допомогу, не сприяти, не підтримувати особу, не рятувати її, не сприяти в лікуванні особи чи полегшенні її страждань (ненадання допомоги полягає у несприянні, не підтриманні, не рятуванні особи, яка потребує допомоги) [35, с. 83]. М.Й. Коржанський ненаданням допомоги особі трактував невиконання встановленого законом обов'язку подати допомогу особі, яка перебуває в небезпечному для життя становищі [44, с. 223]. В.К. Гришук, М.І. Хавронюк, стверджують, що ненадання допомоги особі слід розуміти нежиття особою заходів, необхідних для відвернення небезпеки для життя потерпілого [45, с. 314; 46, с. 340].

Аналіз існуючих точок зору на приписи закону «ненадання допомоги особі» дає можливість використати з них позитивне, що може бути використане нами у з'ясуванні цих положень закону: 1) невиконання встановленого законом обов'язку надати допомогу особі, яка перебуває в небезпечному для життя становищі; 2) нежиття заходів необхідних для відвернення небезпеки для життя потерпілого; 3) не рятування особи, яка потребує допомоги. У той же час дослідження термінів «залишення» та «залишати» у довідникових джерелах, яке нам конче потрібно для поглибленого розуміння приписів ч. 1 ст. 136 КК України свідчить, що винна особа, яка вчиняє злочин, передбачений ст. 135 КК України є причиною для наявності знаходження певних осіб (потерпілих) у такій обстановці. Тому не можна погодитись з твердженням В.К. Гришука, М.І. Хавронюка, що ненадання допомоги є юридичним синонімом залишення в небезпеці [45, с. 314; 46, с. 340].

Крім того, не можна погодитися з позицією О.В. Хуторянського, що за своєю природою ненадання допомоги є досить близьким до залишення в небезпеці. На наше переконання їх правова природа є відмінною, оскільки обов'язок надання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, передбачена для винної особи за ст. 136 КК України (тобто для суб'єкта цього злочину) прямо кримінальним законодавством як загальний обов'язок, а для з'ясування суб'єкта злочину та його обов'язків, передбаченого за порушення обов'язку ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (враховуючи, що ст. 135 КК України містить бланкетну диспозицію), потрібно звернутися до інших нормативно-правових актів некримінально-правового характеру, які покладають такий обов'язок на особу, яка зобов'язана була піклуватися про потерпілого або яка сама поставила потерпілого в небезпечний для життя стан. У другому випадку як ми вже зазначали

предмет злочину є причиною такого небезпечного для життя стану у якому опинився потерпілий.

Для подальшого з'ясування зовнішнього прояву цього злочину необхідно звернутися до таких правових приписів ч. 1 ст. 136 КК України, як «небезпечний для життя стан». В цьому сенсі з'ясуємо терміни «небезпечний», «небезпека» та «стан». Термін «небезпечний», означає «... Який може заподіяти кому-небудь щось неприємне, якість нещастя. // Який містить небезпеку для кого-небудь або здатний створити її. // Який загрожує чієму-небудь життю, здоров'ю...» [42, с. 747]. Натомість термін «небезпека» свідчить про «...Можливість якогось лиха, нещастя, якоїсь катастрофи, шкоди і т. ін.. // Стан, коли кому-, чому-небудь щось загрожує...» [42, с. 747]. У той же час термін «стан» означає «...1. Обставини, умови в яких хто-, що-небудь перебуває, існує; ситуація, зумовлена певними обставинами, умовами...» [42, с. 1383]. Тому стосовно злочину, передбаченого ст. 136 КК України йдеться лише про ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, а винна особа не є такою про яку можна говорити, що вона є причиною для наявності знаходження потерпілого (або потерпілих) в такій обстановці.

Зазначене все вище наблизило нас до з'ясування термінології, яка використана в ч. 1 ст. 136 КК України. Проте цього ще не досить, ще необхідно звернутися до існуючих поглядів на зміст поняття «небезпечний для життя стан». М.І. Хавронюк зазначає, що небезпечний для життя стан може означати ситуацію, коли особа під час пожежі не може вийти зі приміщення, альпініст упав у провалину і повиснув на страховому шнурі, рибалка опинився на крижині або у воді, людина збита автомобілем, залишилась на проїзній частині дороги (причини, через які особа потрапила в небезпечний для життя стан, а саме її необережна чи умисна поведінка або причини об'єктивного характеру, не мають значення для кваліфікації злочину) [46, с. 336]. В.І. Косенюк стверджує, що небезпечний для життя стан – це такий, який може виникнути в наслідок стихійних сил природи, джерел підвищеної небезпеки, диких тварин тощо (без допомоги іншої людини ця особа позбавлена можливості вийти з небезпечного стану) [33, с. 89]. П.П. Андрушко переконаний, що небезпечний для життя стан – це безпорадний стан особи, коли вона без сторонньої допомоги не має можливості вжити ефективних заходів для самозбереження (причини безпорадності, малолітство, старість, хвороба, інший безпорадний стан – це наркотичне чи алкогольне сп'яніння особи, травма, непритомність, відсутність необхідних навичок поведінки і знань в екстремальних умовах, наприклад, невміння плавати, використовувати певні механізми, технічні засоби чи невміння керувати ними, нещасний випадок тощо) [26, с. 280]. М.Й. Коржанський впевнений, що небезпечне для життя становище може бути наслідком хвороби, старості, малолітства, неприємності, сильного сп'яніння, це може бути безпорадний стан, перебуваючи в якому особа потребує негайної допомоги [44, с. 222]. В.Є. Болдарь, В.О. Гоцелюк, Ю.О.Кочер аргументують, що небезпечний для життя стан – це сукупність об'єктивних факторів, що характеризують обстановку, що склалася, як таку, перебування в якій може спричинити смерть (потенційними джерелами небезпеки для життя можуть

бути природні сили, техногенні фактори, у тому числі і механічні, хімічні, термічні) [47, с. 100]. Н.П. Короленко наполягає на тому, що небезпечно для життя становище передбачає коли потерпілий позбавлений можливості самостійно прийняти міри до самозбереження в наслідок того, що знаходиться в безпорадному стані [48, с. 307]. Автори Науково-практичного коментаря під небезпечним для життя становищем розуміють стан, у якому опинилася особа, коли вона без сторонньої допомоги не має можливості до самозбереження внаслідок безпорадного стану (причиною такого стану є хвороба, старість, малолітство або інший безпорадний стан, зокрема, непритомність, наркотичне або алкогольне сп'яніння, травма, нещасний випадок під час знаходження в екстремальній ситуації, наприклад невміння плавати та ін.. Такий стан може бути також обумовлений діями або поведінкою винного) [32, с. 88].

Аналіз існуючих точок зору щодо поняття «небезпечний для життя стан» дає можливість виокремити позитивне, що може бути використане для формування цього поняття. До такого позитиву можна віднести: 1) це сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, що характеризують обстановку, як таку, перебування в якій може спричинити небезпеку для життя; 2) у якому опинилася особа, коли вона позбавлена можливості без сторонньої допомоги вжити заходів до самозбереження; 3) причинами такого стану можуть бути: дії стихійних сил природи; джерела підвищеної небезпеки; хвороба, непритомність, старість, малолітство; диких тварин; техногенні фактори (у тому числі механічні, хімічні, термічні); власна необережна чи умисна поведінка потерпілого (наркотичне чи алкогольне сп'яніння особи, відсутність необхідних навичок поведінки і знань в екстремальних умовах, нещасний випадок, травма); 4) власна необережна чи умисна поведінка потерпілого або причини об'єктивного характеру не мають значення для кваліфікації цього злочину.

Отже, під небезпечним для життя станом слід розуміти сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів (умов), що характеризують обстановку в якій опинилася особа, коли вона позбавлена можливості без сторонньої допомоги вжити заходів до самозбереження.

Для з'ясування загальних положень, що стосуються ч. 1 ст. 136 КК України, перейдемо безпосередньо до вивчення об'єктивної сторони злочину, передбаченого цією частиною статті. Аналіз існуючих публікацій, що стосуються об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 136 КК України свідчить, що їх автори поділилися на три групи: перша група, їх переважна більшість, вони виділяють лише три ознаки об'єктивної сторони цього злочину: а) бездіяльність; б) наслідок; в) причинний зв'язок між бездіяльністю та наслідком [44, с. 222; 29, с. 77; 49, с. 89; 50, с. 85; 51, с. 96; 33, с. 89; 32, с. 90; 26, с. 282]; друга група, їх менше, вини використовують лише форми прояву цього злочину [28, с. 83; 48, с. 307; 47, с. 101]; третя група, вони використовують чотири ознаки об'єктивної сторони цього злочину: а) суспільно-небезпечна бездіяльність (ненадання допомоги чи неповідомлення належним установам чи особам про небезпечний для життя стан); б) суспільно-небезпечні наслідки (тяжкі тілесні ушкодження); в) причинний зв'язок (зв'язок між ненаданням допомоги чи не повідомлення про небезпечний для життя стан та наслідком у

вигляді тяжких тілесних ушкоджень); г) обстановка вчинення злочину (наявність небезпечного для життя стану особи, а також можливість суб'єкта злочину надати таку допомогу потерпілому) [52, с. 77; 53, с. 89; 52, с. 124].

Констатація О.В. Хуторянським, що обов'язковими умовами ненадання допомоги є наявність небезпечного для життя особи стану та можливість надати допомогу потерпілому є сукупність умов, які утворюють обстановку ненадання допомоги, ще не розкриває цю ознаку об'єктивної сторони злочину. До цієї ознаки ми ще повернемося в подальшому.

Низка понять, які використовують автори в своїх роботах для з'ясування обов'язкових ознак об'єктивної сторони злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані та суперечності в цьому сенсі викликані цілком зрозумілими чинниками: 1) це намагання при аналізі та науковому обґрунтуванні заборон уникнути аналізу об'єктивної сторони цього злочину, а натомість тяжіння до тлумачення форм прояву цього злочину; 2) це відхід від аналізу загальних положень і переходу до конкретних положень, зокрема, активної чи пасивної поведінки на загальнотеоретичному рівні, з'ясування поняття обстановка вчинення злочину тощо.

Отже, завдання нашого дослідження в межах, визначених цією статтею, полягає в тому, щоб як найповніше: а) врахувати позитивні моменти, що стосуються розкриття ознак об'єктивної сторони цього злочину, послідовно їх визначити і обґрунтувати; б) користуючись загальним поняттям об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 136 КК України, визначити належну сукупність ознак, що характеризують зовнішні прояви досліджуваного діяння; в) віднайти і обґрунтувати обов'язкові ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 136 КК України; г) здійснити кваліфікацію діянь, передбачених ст. 136 КК України за ознаками об'єктивної сторони цього злочину.

Виходячи з встановленої послідовності висвітлення проблем, зупинимося на окресленні позитивних сторін. Вони стосуються наступних основних вимог: 1) необхідно при обґрунтуванні ознак об'єктивної сторони цього діяння відштовхуватися від приписів кримінального закону (ст. 136 КК України); 2) потрібно безпосередньо аналізувати ознаки об'єктивної сторони цього злочину, а не описувати форми прояву цього злочину; 3) необхідно встановити такі ознаки об'єктивної сторони цього злочину, як діяння (дію або бездіяльність), суспільно-небезпечні наслідки, необхідний причинний зв'язок між діянням (дією або бездіяльністю) та наслідками, що настали.

Вищезазначені завдання і напрямки та позитивні моменти дослідження допоможуть нам правильно назвати обов'язкові ознаки об'єктивної сторони злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані.

Перш за все, у своєму дослідженні ми зупинимося на таких ознаках об'єктивної сторони вказаного злочину, як дії [26, с. 154]. Загальноновизнаним на наш погляд, є те, що це протиправний активний усвідомлений вольовий акт зовнішньої поведінки суб'єкта, що виражається у здійсненні суспільно небезпечного посягання, передбаченого ст. 136 КК України.

Аналіз понять, що використані у диспозиції ст. 136 КК України, а також визначених вище дефініцій зовнішньої сторони злочинного ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані дає нам підстави говорити про те, що поняття «ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження» або «неповідомлення про небезпечний для життя стан особи належним установам чи особам, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження», означені у диспозиції ч. 1 ст. 136 КК України, асоціюється з такими ознаками об'єктивної сторони названого складу злочину, як дія та бездіяльність [54]. Наше твердження має під собою підставу. Воно спирається на описання об'єктивної сторони, яка передбачає у названому складі злочину, дію, бездіяльність, наслідки і необхідний причинний зв'язок з якими законодавець пов'язує момент закінчення цього злочину. Так, дія – це активна вольова поведінка людини, а бездіяльність – пасивна вольова поведінка особи. Проте, такої характеристики для їх розмежування недостатньо, в тому числі і для досліджуваного злочину. Ясно, що вона як активна вольова поведінка завжди являє собою певний рух тіла, яким вважається навіть неістотний рух м'язів, міміка, жестикуляція і оскільки слова вимовляються через посередність певних рухів м'язів – це також рух тіла [55, с.67]. Разом з тим слід визнати, по-перше, що будь-які тілорухи, які відбуваються в ситуації, коли особа має поводити себе пасивно, вона діє активно – відмовляє в наданні допомоги; по-друге, оскільки мова йде про форму(вид) суспільно небезпечної поведінки, дія – це тілорухи, які направлені на завдання відповідної шкоди [55, с.67]. Спроєкуємо ці теоретичні положення на форми прояву злочину, передбаченого ч.1 ст. 136 КК України. Так, перша форма прояву цього злочину – це ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження, свідчить про те, коли на прохання потерпілого, який знаходиться (опинився) в небезпечному для життя стані та не може самостійно, без сторонньої допомоги, вжити заходів до самозбереження і звернувся до людини, яка біля нього опинилася, допомогти йому врятуватися, а винна особа йому відмовила в допомозі, хоча мала можливість це зробити, то його поведінка буде характеризуватися активною вольовою поведінкою – дією, а само відмовою в допомозі потерпілому. Ці положення відповідають загальнотеоретичним приписам, що стосуються такої ознаки об'єктивної сторони цього злочину, як дії. Ці висновки також стосовно такої ознаки зовнішнього прояву як дії стосуються і другої форми цього злочину. Це підтверджується волею законодавця, адже на це вказує ч. 3 ст. 136 КК України: «Діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті...» [54]. Тут залежно від характеру діяльності відбувається дія негативна (це зовні виражена з нашим прикладом активна поведінка фізичної особи) [56, с.9].

Стосовно ж бездіяльності, то зрозуміло, що вона як пасивна вольова протиправна поведінка являє собою перш за все відсутність тілорухів, але бездіяльність – це далеко не будь-яка відсутність тілорухів [55, с.69]. Цю позицію слід підтримати, виходячи з того, що: по-перше, оскільки мова йде про форму

суспільно небезпечної поведінки, бездіяльність – це те, що проявляється в утриманні від необхідних для недопущення шкоди тілорухів; по-друге, оскільки мова йде про ознаку об'єктивної сторони злочину, бездіяльність – відсутність тих тілорухів, які відбуваються в ситуації, коли особа повинна обов'язково вести себе активно (для іншого заборон не встановлено) [55, с.69]. Тобто враховуючи те, що це правова поведінка за предметом правового регулювання, а саме в галузі кримінального права, яка проявляється у формі неправомірної бездіяльності – невиконанні загального обов'язку надати допомогу особі, яка знаходиться у небезпечному для життя стані.

Як ми вже раніше зазначали, що інші автори вдаються не до аналізу ознак об'єктивної сторони, а до форм прояву злочину. Таку ж позицію використовує О.В. Хуторянський, який не вдаючись до аналізу об'єктивної сторони, до класифікації правової поведінки безальтернативно стверджує, що відповідно до правової природи досліджуваного злочину, об'єктивна сторона ненадання допомоги характеризується тільки бездіяльністю [35, с.81]. Позитивним все-таки є звертання О.В. Хуторянського до диференціації видів бездіяльності на: 1) бездіяльність, що створює конкретну небезпеку; 2) бездіяльність – невтручання, приєднуючись до думки Й.І. Гореліка [35, с.81; 57, с.7-8; 58, с.20-21]. Та правильно констатує, що для злочину, передбаченого ст. 136 КК України, характерна бездіяльність-невтручання, оскільки вона має місце після виникнення небезпечного для життя стану і обов'язок діяти стосується попередження настання суспільно небезпечних наслідків [35, с.81]. На наші переконання, слід говорити, що небезпечний для життя стан не є причиною такого винної особи. У цьому сенсі О.В. Хуторянський у такій диференціації бездіяльності не має пальму першості, її широко використовують у сучасній науці кримінального права [59, с.11; 60, с.12; 61, с.7; 62, с.9; 63, с.26].

Наполягаючи на тому, що злочин, передбачений ст. 136 КК України, вчиняється лише шляхом бездіяльності, О.В. Хуторянський стверджує, що її тут слід розглядати не як абсолютну, а як бездіяльність за своїм характером (головним змістом) [35, с.82]. Намагаючись отримати підтримку свого судження, він посилається на дослідження Н.М. Ярмаш, де вона стверджує, що «Фізичний зміст поведінки, яка не виконала обов'язок діяти – активна вона чи пасивна у той момент, коли була необхідність учинити необхідну дію, – ніякого правового значення не має. Тим самим, що сама «пасивність» не абсолютна, а відносна. Який би вигляд не мав зовнішній бік так званої «бездіяльності», – насправді вона завжди є дією, щонайменше внутрішньою» [63, с.25]. Проте, робить суперечливий висновок, що об'єктивна сторона ненадання допомоги хоча й характеризується бездіяльністю, але бездіяльність у цьому випадку слід сприймати як відносно пасивну поведінку особи, яка повинна була діяти і не вчинила необхідних дій не залежно від того, активною чи пасивною була її поведінка загалом [35, с.82]. Це положення суперечить теоретичним надбаням у кримінальному праві стосовно дії як активній вольовій протиправній поведінці особи, яка визначається такою ознакою об'єктивної сторони злочину, як дії.

Вірно наголошуючи на тому, що ненадання засобів для надання допомоги полягає в тому, що суб'єкт не передає необхідні й належні йому засоби самому потерпілому та іншим особам для надання допомоги в момент, коли життю потерпілого загрожує реальна небезпека, але робить хибний висновок, що проявлення ненадання допомоги обов'язково має характеризуватися такими ознаками, як: 1) момент гострої небезпеки для життя потерпілого; 2) неможливою чи значною утрудненістю надати допомогу без відповідних засобів [35, с.85]. Адже ненадання допомоги, коли неможливо її надати через загрозу життю особи, яка її не надала, звільняє таку особу від кримінальної відповідальності. У подальшому цей автор озвучує правильне рішення, що виявлення ненадання допомоги повинні вчинятися в обстановці, що характеризується реальною потребою надання такої допомоги та реальною можливістю винної особи її надати [35, с.86; 64, с.46; 58, с.16].

Потрібно зважити на те, що така форма, як ненадання допомоги може характеризуватися як шляхом дії, так і бездіяльності (для ч.1 ст. 136 КК України), наслідками, необхідним причинним зв'язком між діянням та наслідками (тяжкими тілесними ушкодженнями), обстановкою вчинення злочину. Крім того, прояв такого ненадання допомоги особі, яка перебуває у небезпечному для життя стані, не є вичерпним. Проте, як зазначається в кримінальному праві, найбільш поширеними проявами першої форми є: 1) безпосередньою особою (фізичною) ненадання допомоги, зокрема, фізичної допомоги (спасіння на воді особи, яка тоне, витягнення з провалля, перенесення безпомічної особи з проїзної частини дороги тощо); 2) ненадання засобів для спасання особи, які має така особа або може їх дістати для інших осіб, які беруть участь у спасанні потерпілого; 3) не сприянні особі подолати загрозу для життя [35, с.85]. Така допомога має характеризуватися безпосереднім фізичним впливом на потерпілого з метою його вилучення з небезпечного для життя стану.

Стосовно другого прояву ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (ненадання засобів для спасання особи, які має фізична особа або може їх дістати для інших осіб, які беруть безпосередню участь у спасанні потерпілого, є: 1) обстановка небезпеки для життя потерпілого; 2) необхідність засобів для спасіння потерпілого, без яких неможливе спасіння або така допомога буде мати значні труднощі; 3) одна особа неспроможна без допомоги інших осіб і без засобів сприяти вилученню з небезпечного стану потерпілого; 4) нездатність потерпілого прийняти захисти до самозбереження. Натомість, третього прояву ненадання допомоги особі (не сприянні особі подолати загрозу для життя характеризується наступними ознаками: 1) обстановка небезпечного для життя потерпілого стану; 2) особа не сприяє самому потерпілому чи іншим особам усунути наявну загрозу для життя особи; 3) суб'єкт сам не усуває цю небезпеку (суб'єкт не здійснює відповідного впливу на самого потерпілого, інших осіб, предмети чи засоби для того, щоб сприяти усуненню загрози для життя потерпілого) [35, с.86].

Наступною формою прояву злочину, передбаченого ч. 1 ст. 136 КК України, є неповідомлення про перебування в небезпечному для життя стані особи належним установам чи особам, якщо це спричинило тяжкі тілесні

ушкодження. Маючи розуміння термінів «повідомлення» та «повідомляти», а отже, розуміючи термін «неповідомлення» як протилежне значення двох попередніх термінів, а саме, як не повідомляти, не доповідати, не доводити до будь якого відома, не сповіщати кому-небудь тощо. Тобто у значенні правових приписів у ч. 1 ст. 136 КК України не повідомляти про небезпечний для життя стан особи. Слід зазначити, що в джерелах з кримінального права цю форму прояву злочину помилково називають об'єктивною стороною [35, с.87]. Проте, прояв цього злочину зовні складають обов'язкові ознаки об'єктивної сторони, а отже, їх і потрібно досліджувати. Такими обов'язковими ознаками об'єктивної сторони цього злочину є діяння(дія або бездіяльність), наслідки, необхідний причинний зв'язок між діянням і наслідками, а також обстановка вчинення цього злочину. Проте, зазначення в юридичних джерелах, що час вчинення цього злочину є визначальною ознакою, є необґрунтованим, оскільки коли є збіг умов, а саме обставинки і часу, то береться за основу збіг [35, с.87]. Крім того, твердження про природу повідомлення, яка не визначається, а вона має визначатися задачами і цілями, що ставляться у ході систематизації відповідних явищ і поза цими цілями і задачами пізнання явищ і використання здобутих наукових результатів на практиці класифікації, а отже, і природа явища позбавлена будь-якого сенсу [65, с.87]. Тому визначення О.В. Хуторянського обов'язкових ознак цього прояву таких, як: 1) суб'єкт повідомлення; 2) зміст(предмет) повідомлення; 3) адресат повідомлення, а також час, способи та засоби повідомлення не відносяться до кримінально-правової характеристики злочину [35, с.87-88]. Крім того, слід зазначити, що час, способи та засоби повідомлення лежать за межами цього складу злочину (ст. 136 КК України).

Стосовно такої ознаки об'єктивної сторони, як дія – неповідомлення про небезпечний для життя стан, то це має бути активна поведінка, а саме у відмові повідомити про такий стан на прохання потерпілого. Натомість бездіяльність проявляється у тому, що винна особа, знаючи про такий стан та маючи можливість повідомити належним особам або установам, ухиляється виконати покладений ст. 136 КК України на неї такий обов'язок повідомити про те, що потерпілий знаходиться у небезпечному для життя стані.

Слід звернути увагу на те, що особа має надати допомогу особі, яка знаходиться у небезпечному для життя стані, а при її відсутності (можливості) повідомити належним установам чи особам про перебування особи в небезпечному для життя стані, щоб ці установи(особи) змогли надати необхідну допомогу. У контексті зазначеного проаналізуємо точки зору стосовно належних установ чи осіб. Так, П.П. Андрушко до належних установ відносить установи, організації, підприємства(медичні заклади, органи поліції, органи надзвичайних ситуацій, аварійні служби тощо), до функцій яких входить надання необхідної допомоги або які можуть у даних умовах надати таку допомогу чи вжити заходів для її надання іншими органами(органи влади тощо) [26, с.282]; В.І. Косенюк під належними установами розуміє пожежну частину, міліцію, служби рятування на воді, швидку медичну допомогу, які зобов'язані і мають можливість надати допомогу потерпілому [33, с.89]; Н.П. Короленко під

належними установами вважає пожежну частину, відділення міліції, швидку допомогу [48, с.307]; М.І. Хавронюк до таких установ відносить установи, підприємства і організації, які зобов'язані за законом, іншими нормативними актами або цивільно-правовим договором надати допомогу особам, які перебувають у небезпечному для життя стані [34, с.340]; О.В. Хуторянський вірно зазначає, що перелік адресатів повідомлення про небезпечний для життя стан не може бути чітко визначений [34, с.90]. Крім того він, на наш погляд, правильно стверджує, що «...до кола адресатів повідомлення про небезпечний для життя стан можуть належати також органи та організації з посиланням на «Юридичну енциклопедію», як: 1) один із різновидів юридичної особи, державна або недержавна організація...; 2) орган, що виконує функції державної влади або державного управління(державна установа), а також частина державного апарату...; 3) організація, що забезпечує виконання функцій держави... та ін.» [66, с.134; 35, с.92].

Аналіз існуючих точок зору стосовно належних установ, передбачених ч1 ст136 КК України, дає можливість виокремити позитивне: 1) що такими є установи, органи та організації; 2) такими можуть бути підрозділи МНС, установи та підрозділи гірничорятувальної служби; установи та підрозділи залізниць; 3) всі установи, органи та організації мають обов'язки надавати допомогу особам, які знаходяться у небезпечному для життя стану.

До таких адресатів повідомлення про небезпечний для життя стан особи відносять належних осіб. Стосовно таких осіб існують такі точки зору: В.І. Косенюк до таких осіб відносить службових чи інших осіб, які зобов'язані і мають можливість надати допомогу потерпілому [33, с.89]; М.І. Хавронюк такими особами називає службових й інших осіб, які зобов'язані за законом, іншим нормативним актом або цивільно-правовим договором надати допомогу особам, які перебувають у небезпечному для життя стані [46, с.340]; П.П. Андрушко до належних осіб відносить службових осіб та осіб, до професійних обов'язків яких входить надання необхідної допомоги, а також будь-яких громадян, які в даних конкретних умовах можуть надати необхідну допомогу особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані [26, с.282]; О.В. Хуторянський стверджує, що належними особами в цьому разі можуть виступати фізичні особи, до компетенції яких належать наступні питання: 1) рятування людей, надання медичної допомоги, забезпечення безпеки життєдіяльності на відповідному об'єкті(території, акваторії), забезпечення безпеки виробництва, забезпечення громадянського порядку та громадянської безпеки; 2) організація роботи, навчання, відпочинку, пересування, перевезення тощо; 3) інформаційна комунікація, зокрема, прийняття, оброблення та передача інформації; 4) коло прав та обов'язків цих фізичних осіб, які виникають у них у зв'язку з їх професійним, службовим чи соціальним становищем [35, с.93].

Аналіз існуючих точок зору стосовно адресатів повідомлення про небезпечний для життя стан особи дозволяє виділити з них наступні позитивні положення: 1) що це належні установи, тобто установи, органи, організації, підрозділи, до компетенції яких належать рятування людей, забезпечення без-

пеки виробництва, забезпечення громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, надання медичної допомоги, забезпечення безпеки життєдіяльності на відповідному об'єкті (території, акваторії); 2) що належними особами є фізичні особи, до службових або професійних обов'язків належить рятування людей, надання медичної допомоги, забезпечення безпеки життєдіяльності на відповідному об'єкті(території, акваторії), забезпечення безпеки виробництва, забезпечення громадського порядку та громадської безпеки; організація роботи, навчання, відпочинку, переміщення, інформаційної комунікації.

На підставі дослідження О.В. Хуторянський приходить до висновку, що «під неповідомленням як формою об'єктивної сторони злочину ненадання допомоги слід зрозуміти не тільки не вчиненням суб'єктом відповідних дій, спрямованих на передачу інформації про небезпечний для життя стан особи, а й передання суб'єктом інформації неналежному адресату; передання суб'єктом неналежної інформації; несвоєчасне передання суб'єктом інформації» [35, с.101]. Проте з приписів ч. 1 ст. 136 КК України не слідує, що під неповідомленням про небезпечний для життя стан – це несвоєчасне передання суб'єктом інформації або передання суб'єктом неналежної інформації.

Відповідно до ч.1 ст.136 КК України злочин, передбачений цією частиною статті, за конструкцією об'єктивної сторони відноситься до матеріальних складів злочинів. Це означає, що суспільно небезпечні наслідки - тяжкі тілесні ушкодження – є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього складу злочину. За своєю природою тяжкі тілесні ушкодження як наслідки злочину, передбачені ч.1 ст.136 КК України, - це матеріальні наслідки для здоров'я фізичної особи. У цьому сенсі потрібно звернутися до Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень [67]. Згідно з п.2.1 цих Правил дається наступне визначення ознак тяжких тілесних ушкоджень: 1) небезпека для життя; 2) втрата будь-якого органа або втрата органом його функцій; 3) спричинення душевної хвороби; 4) розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш зі стійкою втратою працездатності не менш, ніж на одну третину; 5) переривання вагітності; 6) непоправне знівечення обличчя [67]. Перелічені ознаки є альтернативними – це означає, що наявність хоча б однієї з них свідчить про наявність в діянні, передбаченому ч. 1 ст. 136 КК України, відповідного складу злочину.

Наступною обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину, передбаченому ч.1 ст.136 КК України, є необхідний причинний зв'язок між діянням і наслідками, що настали. Про це свідчить те, що законодавець прямо визначає, що ненадання допомоги особі, яка знаходиться в небезпечному для життя стані або неповідомлення про тяжкий стан належній установі чи особі, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження, є причиною настання цих суспільно небезпечних наслідків. Тому не можна погодитися з О.В. Хуторянським, Й.І. Гореліком, що суспільно небезпечні наслідки в цьому злочині є умовою, яка сприяє настанню відповідних наслідків [35, с.114; 58, с.176].

До інших обов'язкових ознак об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 136 КК України, слід віднести обстановку вчинення цього злочину. Коли обстановка вчинення злочину є обов'язковою ознакою об'єктивної сто-

рони (як це є в ст. 136 КК України), то вона впливає на: 1) кваліфікацію вчиненого; 2) на розвиток об'єктивної сторони злочину; 3) на ступінь суспільної небезпеки злочину; 4) є необхідною ознакою злочину [68, с.96]. Враховуючи те, що обстановка вчинення злочину відноситься до умов, у яких вчиняється злочин, і є збігом подій і обстановки вчинення злочину, то обстановкою тут вчинення злочину є знаходження потерпілого у небезпечному для життя стані. Ці умови для цього злочину є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину, її назва обстановка вчинення злочину.

Аналіз положень кримінального кодексів зарубіжних держав КК Литовської Республіки [69], КК Російської Федерації [70], КК Республіки Польща [71], КК Киргизької Республіки [72], КК Швейцарії [73] свідчить, що і там ці положення даної статті розглядалися певною мірою, але, на наш погляд, більш детально дана проблема розгорнута у вітчизняному законодавстві.

Висновки. На підставі проведеного дослідження ми прийшли до висновку: 1) що обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 136 КК України, є: діяння (дія або бездіяльність), наслідки – це тяжкі тілесні ушкодження, необхідний причинний зв'язок між діянням і наслідками, обстановка вчинення злочину; 2) під небезпечним для життя станом слід розуміти сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів(умов), що характеризують обстановку, в якій опинилася особа, коли вона позбавлена можливості без сторонньої допомоги вжити заходів до самозбереження; 3) на такі ознаки об'єктивної сторони цього злочину, як дія або бездіяльність, указує також застосування законодавцем у ч.3 ст.136 КК «Діяння, передбачені частинами першою або другою...».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальне право України. Загальна частина: [підручник для студентів юрид. вузів і фак.] / За ред. П.С. Матишевського, П.П. Андрушка, С.Д. Шапченка. – К. : Юрінком Інтер, 1997. – 512 с.

2. *Бажанов М.И.* Объективная сторона преступления / М.И. Бажанов // Уголовное право УССР. Часть Общая: [учебник] [Ю.В. Александров, А.Ш. Якупов, М.И. Бажанов и др.]; под ред. В.В. Сташиса, А.Ш. Якупова. – К. : Изд-во «Вища школа», 1984. – С. 81– 97.

3. *Бурчак Ф.Г., Фесенко Е.Ф.* Объективная сторона преступления / Ф.Г. Бурчак, Е.Ф. Фесенко // Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть общая, отв. ред. А.Я. Светлов, В.В. Сташис. – К. : Наукова думка, 1985. – 448 с.

4. *Гришанин П.И.* Объективная сторона преступления / П.И. Гришанин // Советское уголовное право: Часть общая: [учебное пособие]. – М. : ВЮЗИ, 1961. – 147 с.

5. *Кудрявцев В.Н.* Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. – М. : Государственное изд-во юрид. литературы, 1960. – 244 с.

6. *Коржанський М.Й.* Об'єктивна сторона злочину / М.Й. Коржанський // Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна: [курс лекцій] / За ред. М.Й. Коржанського. – К. : Атіка, 2001. – С.189–211.

7. *Кудрявцев В.Н.* Правовое поведение: Норма и патология / В.Н. Кудрявцев. – М. : Изд-во «Наука», 1982. – 288с.

8. *Малинин В.Б.* Причинная связь в уголовном праве / В.Б. Малинин. – СПб: Издательство «Юридический центр Пресс», 2000. – 316 с.

9. *Наумов А.В.* Объективная сторона преступлений / А.В. Наумов // Российское уголовное право: [курс лекций]: в 3 т. Т.1. Общая часть / А.В. Наумов. – 4-е изд. перераб. и доп. – М. : Волтерес Клувер, 2007. – С. 313 – 343.

10. *Номоконов В.А.* Объективная сторона преступлений / В. А. Номоконов // [Полный курс уголовного права: В 5 т. / Под ред. докт. юрид. наук, проф., засл. деятеля науки РФ А. И. Коробеева. Т.1.: Перступление и наказание. – СПб : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс» 2008. – С. 357–383.

11. *Петин И.А.* Механизм преступного насилия / И.А. Петин – СПб : «Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 343 с.

12. *Пионтковский А.А.* Объективная сторона состава преступления / А.А. Пионтковский // Курс советского уголовного права: Часть общая. В 6-ти томах / Редкол.: А.А. Пионтковский и др. – М. : Изд-во Наука, 1970. – Т. 2. – С. 131–183.

13. *Семенцова И.А.* Объективная сторона состава преступления / И.А. Семенцова // Уголовное право: Общая часть. Серия «Сдаем экзамен». – Ростов н/Д: «Феникс», 2003. – С.69–83.

14. *Таганцев В.С.* Преступная деятельность / В.С. Таганцев // Русское уголовное право: [лекции]. Часть общая. В 2 т. Т. 1. – М. : Наука, 1994. – С. 265–372.

15. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть / Под ред. и с предисл. И.Д. Козочкина. – М. : Институт международного права и экономики А.С. Грибоедова, 2001. – 576 с.

16. *Мтавійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): Монографія / В.К. Мтавійчук. – К. : «Азимут – Україна», 2005. – 464 с.

17. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

18. Європейська конвенція з прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

19. Європейська конвенція про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26 листопада 1987 р., ратифікована Україною 24 січня 1997 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/library/1725.html>

20. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. № 6 // Юридичний вісник України. – 1995. – № 31.

21. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-1 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. №40-44. – Ст. 356.

22. Інструкція щодо констатації смерті людини на підставі смерті мозку: затверджене наказом МОЗ України від 3 липня 2001 р. № 257 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до наказу: <http://aau.edu.ua/static/lll/texts/medlaw/1.Instrukciya-schodo-konstatacii-smerti-lyudyny-na-pidstavi-smerti-mozku.pdf>

23. *Коржанський М.Й.* Кримінальне право і законодавство України. Частина особлива: [курс лекцій] М.Й. Коржанський; за ред. М.Й. Коржанського. – К. : Атака, 2001. – 544 с.

24. *Шаргородский М.Д.* Преступления против жизни, здоровья, свободы и достоинства личности / М.Д. Шаргородский // Советское уголовное право. Часть особенная: [учебник] / С.А. Домахин, П.С. Елизаров, Н.П. Грабовская и др.; под ред. П.П. Михайленка. – К. : РИО при МВФ СССР, 1968. – С. 187-246.

25. *Андрушко П.П.* Коментар до ст. 112 КК / П.П. Андрушко // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України; Відповідальні редактори Я.Ю. Кондратьєв, С.С. Яценко. – К. : Науково-впроваджувальна фірма «Август», 1994. – С. 334-335.

26. *Андрушко П.П.* Коментар до ст. 135 та 136 КК / П.П. Андрушко // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України; за ред. С.С. Яценко. – К. : А.С.К., 2002. – С. 279-282.

27. *Бантисhev О.Ф., Романюк Б.В.* Злочини проти життя та здоров'я особи / О.Ф. Бантисhev, Б.В. Романюк // Кримінальне право України. Особлива частина: [посібник для підготовки до іспитів] (Андрусів Г.В., Бантисhev О.Ф., Романюк Б.В.). – К. : Вид. Паливода А.В., 2002. – 292 с.

28. *Бажанов М.И.* Иные преступления, ставящие в опасность жизнь и здоровье человека / М.И. Бажанов // Уголовное право Украины: Особенная часть: [учебник] / М.И. Бажанов, Ю.В. Баулин, В.И. Брисов и др.; Под ред. М.И. Бапжанова, В.В. Ситашица, В.Я. Таця. – К. : Юринком Интерн, 2003. – С. 78-85

29. *Александров Ю.В.* Злочини проти життя та здоров'я особи / Ю.В. Александров // Кримінальне право України. Особлива частина: [підручник] (Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін.) – Вид. 2-ге, переробл. та допов. / За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К. : Атака, 2008. – С. 37-76.

30. *Миколенко А.Н.* Преступление против жизни и здоровья личности / А.Н. Миколенко // Уголовный кодекс Украины [комментарий]; Под. ред. Ю.А. Кармазина и Е.Л. Стрелкова. – Харьков, ООО «Одиссей», 2001. – с. 275-321.

31. *Бондарь Г.Є., Гацелюк В.О., Кучер Ю.О.* Злочини проти життя та здоров'я особи / Г.Є. Бондар, В.О. Гацелюк, Ю.О. Кучер // Кримінальне право (Особлива частина): [підручник]; за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. – 2-ге вид. К. : «ВД»Декор», 2013. – С. 40-106.

32. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України; Під заг. ред. Потєбенька М.О., Гончаренка В.Г.: в 2-х ч. Ч.2 – К. : «Форум», 2001. – 944с.

33. *Косинюк В.І.* Коментар до ст. 136 КК України / В.І. Косинюк // Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т.2. Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; За заг. ред. В.Я. Таця, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгін. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – С.89-90.

34. *Хавронюк М.І.* Коментар до ст.136 КК України / Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та допов. – К. : Юридична думка, 2012. – С. 336-341.

35. *Хуторянський О.В.* Кримінально-правова характеристика ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані: дис. ... канд. юрид. наук, за спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / О.В. Хуторянський. – К. : Національна академія внутрішніх справ, 2013. – 215 с.

36. Кримінальне право України: Загальна частина: [підручник] / [Ю.В. Александров, В.І. Антипов, О.О. Дудоров та ін.]; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – 5-те вид., переробл. та допов. – К. : Атіка, 2009. – 408 с.
37. Кримінальне право України. Заг. частина: [підручник] (Ю.В. Александров, В.І. Антипов, В.М. Володько та ін.; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К. : Юридична думка, 2004. – 352 с.
38. *Винер Н.* Кибернетика и общество / Н. Винер. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1958. – 200 с.
39. *Костенко О.М.* Ненадання допомоги / О.М. Костенко // Юридична енциклопедія: В 6т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.] Т.4; Н-П. – К. : Укр. енциклопедія. – 2002. – 720 с.
40. *Костенко О.М.* Залишення без допомоги / О.М. Костенко // Юридична енциклопедія: В 6т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т.4; Н-П. – К. : Укр. енциклопедія. – 2002. – 720 с.
41. *Клейн Н.И.* Оставление в опасности / Н.И. Клейн // Юридический энциклопедический словарь; Гл. ред. С.Я. Сухарев; ред. кол.; М.М. Богуславский, М.И. Козырь, Г.М. Миньковский и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1984. – С. 228.
42. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) // Уклад. голов. ред. В.Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
43. Словник української мови: в 11 т. Т.5: Н-О. – К. : Наукова думка, 1974. – 840 с.
44. *Коржанський М.Й.* Науковий коментар Кримінального кодексу України / М.Й. Коржанський. – К. : Атака, Академія, Ельга – Н, 2001. – 656 с.
45. *Гришук В.К.* Коментар до ст.ст. 135 та 136 КК України / В.К. Гришук // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К. : Юрид. думка, 2010. – С. 310-316.
46. *Хавронюк М.І.* Коментар до ст.ст. 135 та 136 КК України / М.І. Хавронюк // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та допов. – К. : Юрид. думка, 2012. – С. 336-341.
47. *Болдарь Г.Є., Гоцелюк В.О., Кочер Ю.О.* Злочини проти життя та здоров'я особи / Г.Є. Болдарь, В.О. Гоцелюк, Ю.О. Кочер // Кримінальне право. Особлива частина: [підручник]; за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського, – [2-ге вид.]. – К. : «ВД «Декор», 2013. – С.40-106.
48. *Короленко Н.П.* Преступления против жизни и здоровья личности / Н.П. Короленко // Уголовный кодекс Украины. Комментарий; под ред. Ю.А. Кармазина и Е.Л. Стрельцова. – Харьков, ООО «Одиссей», 2001. – С. 275-321.
49. Кримінальне право України: Особлива частина: [підручник] / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гаврик та ін.]; за ред. Сташиса, В.Я. Тація: [3-те вид., переробл. і допов.]. – К. : Хрінком Інтер, 2007. – 624 с.
50. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: 2 т.; за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – [3-те вид., переробл. і допов.]. – К. : Алеута; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. – Т.2. – 2009. – 624 с.
51. Кримінальний кодекс України: наук. практ. комент. – [5-те вид., допов., переробл.]; видп. ред. Є.Л. Стрельцов. – Х. : ТОВ «Одиссей», 2008. – 800 с.
52. Кримінальне право України: Особлива частина: [підручник] / [Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін.]; За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – [5-те вид., переробл. та допов.]. – К. : Атака, 2009. – 744 с.

53. Кримінальне право України: Особлива частина: [підручник] / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гаврик та ін.]; За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – [3-тє вид., переробл. і допов.,]. – К.: Хрінком Інтер, 2007. – 624 с.

54. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №25-26. – Ст. 131.

55. *Благов Е.В.* Общая часть уголовного права в 20 лекциях: [курс лекций] / Е.В. Благов. – М.: Юрлитинформ, 2012. – 344 с.

56. *Полонка І.А.* Доктринальна ідея диференціації правової поведінки: теоретико-методологічний аспект / І.А. Полонка // Юридична наука. – 2015. №11. – С. 7-16.

57. *Горелик И.И.* Преступления, опасные для жизни и здоровья (поставление в опасность и оставление в опасности): автореф. дис....д-ра юрид. наук, спец. 12.00.08. – уголовное право и криминология; уголовно-исправительное право / И.И. Горелик. – Ленинград, 1965. – 37 с.

58. *Горелик И.И.* Квалификация преступления, опасного для жизни и здоровья / И.И. Горелик. – Минск: Высшейшая шк., 1973. – 318 с.

59. *Бабіна В.В.* Кримінальна відповідальність за залишення в небезпеці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук; спец. 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / В.В. Бабіна. – К., 2010. – 20 с.

60. *Берзін П.С.* Злочинні наслідки в механізмі кримінально-правового регулювання: автореф. дис. ... докт. юрид. наук; спец. 12.00.08. – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / П.С. Берлін. – К., 2010. – 33с.

61. *Кошелева А.Ю.* Особенности причинной связи в составах преступлений, совершенных путем бездействия: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук; спец. 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / А.Ю. Кошелева. – Екатеринбург, 2005. – 27 с.

62. *Малинин В.Б.* Причинная связь в уголовном праве (Вопросы теории и практики): автореф. дис....докт. юрид. наук; спец. 12.00.08. – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / В.Б. Малинин. – СПб., 1999. – 36 с.

63. *Ярмиш Н.М.* Теоретичні проблеми причинно-наслідкового зв'язку в кримінальному праві (філософсько-правовий аналіз): автореф. дис....докт. юрид. наук; спец. 12.00.08. – кримінальне право та криминологія кримінально-виконавче право / Н.М. Ярмиш. – Х., 2003. – 37 с.

64. *Орлов П.И.* Уголовная ответственность за оставление в опасности потерпевшего при автопроисшествии: [учебное пособие] / П.И. Орлов. – Харьков: Юрид. ин-т, 1982. – 91 с.

65. *Капітанська С.А.* Правомірна бездіяльність як форма правової поведінки [дис. к.ю.н.: 12.00.08...] / С.А. Капітанська. – К., 2005. – 202 с.

66. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т.4 / [Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред. та ін.)]. – К.: Укр. енциклопедія: Т-Я. – 2004. – 588 с.

67. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. №6 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>

68. *Астахова О.О.* Значення обстановки вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони злочину / О.О. Астахова // Юридична наука. – 2015. – №7. – С. 90-98.

69. THE LITHUANIAN PENAL CODE. Adopted by Act VIII of 1968 September 26, 2000 Edited by Doctor of Law, professor V Pavilionis Preface by Candidate of Law,

assistant professor N I Matsnev Introduction by Doctor of Law, professor V Pavilonis, Doctor of Law, assistant professor A Abramavichus, Doctor of Law, assistant professor A Drakshene, Translated from Lithuanian by Candidate of Linguistics, assistant professor V P. Kazanskene Saint Petersburg Yundichesky Center Press, 2002.

70. Кримінальний кодекс Російської Федерації 1996 р. зі змінами станом на 16.07.2015 (російською мовою) / Уголовный кодекс Российской Федерации (1996, с изменениями от 16.07.2015): Информационный портал, Уголовный Кодекс РФ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.ug-kodeks.ru/doc/ug-kodeks.doc. – Заголовок з екрану.

71. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A I Lukashov, and D j, prof N F Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A I Lukashov and candidate of law E A Sarkisova, translated from Polish by D A Barilovitch – St Petersburg "Yundichesky Centei Press", 2001 – 234 p

72. The Kirghiz Penal code / Adopted by the Legislative Y26 Assembly of the Zhogorku Kenesh of the Kirghiz Republic of September 18, 1997. In the wording of The Laws of the Kirghiz Republic No. 124 of September 21, 1998, No. 141 of December 9, 1999, No.77 of July 23, 2001, No.92 of November 19, 2001, No.36 of March 12, 2002 / Preface by Vice-Procurator of St. Petersburg, Candidate of Law A.P.Stukanov and Deputy-Chief of the Procuracy Department of St. Petersburg, Candidate of Law P.Yu. Konstantinov. – St. Petersburg: "Yuridicheski Center-Press", 2001. – 352 p.

73. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova; – St Petersburg: "Yuridichesky Center – Press", 2002.– 366p.

Зубець Ю.Г. Об'єктивна сторона злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, передбачена ч.1 ст.136 КК України

У статті проведено дослідження об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч.1 ст.136 КК України. Доводиться, що цей злочин може вчинятися як активними діями, так і бездіяльністю. Автор полемізує стосовно обов'язкових ознак об'єктивної сторони цього злочину, пояснює своє бачення стосовно таких ознак.

Ключові слова: *ненадання допомоги, особа, неповідомлення, небезпечний для життя стан, тяжкі тілесні ушкодження, діяння, обстановка.*

Zubez Ю.Г. Объективная сторона преступления неказание помощи лицу, находящемуся в опасном для жизни состоянии, предусмотрена ч.1 ст.136 УК Украины

В статье проведено исследование объективной стороны преступления, предусмотренного ч.1 ст.136 УК Украины. Доказывается, что это преступление может совершаться как активными действиями, так и бездействием. Автор полемизирует по обязательных признаков объективной стороны этого преступления, объясняет свое видение относительно таких признаков.

Ключевые слова: *неказание помощи, лицо, несообщение, опасное для жизни состояние, тяжелые телесные повреждения, деяния, обстановка.*

Zubez Y. Actus reus of failure to help a person who is in a condition dangerous to life under Part. 1, Art. 136 of the Criminal Code of Ukraine

The paper studied the actus reus provided by art. 136 of the Criminal Code of Ukraine. It is proved that the offense may be committed as active actions and omissions. The

author argues in relation to the essential characteristics of the objective side of the crime, explaining his vision to such signs.

Keywords: *food aid, person, life-threatening condition, serious injuries, acts situation.*

Стаття надійшла до редакції 03.12.2015.